

9 788081 017346 >

ISBN 978-80-8101-734-6

2990 FT

10 EUR

www.kalligram.com

LEHETSÉGES
Kis Jánosnak tanítványaitól

SZERKESZTETTE
KOVÁCS KRISZTA ÉS TÓTH GÁBOR ATTILA

BOGNÁR GERGELY, PETRA
GÜMPLOVÁ, GYŐRFI TAMÁS
KOVÁCS KRISZTA, KRIZSÁN
ANDREA, MESZERICS TAMÁS
ALINA MIĆKOWSKA, MIKLÓS
ANDRÁS, MIKLÓSI ZOLTÁN
MINK ANDRÁS, ANDRÉS
MOLES, MRÁZ ATTILA, SERGE
PUKAS, RAUSCHENBERGER
PÉTER, REICH ORSOLYA
RUZHA SMILOVA, SZIGETI
ANDRÁS, TANYI ATTILA, TÓTH
GÁBOR ATTILA

Kis Jánosnak tanítványaitól
KALLIGRAM

LEHETSÉGES

KALLIGRAM

LEHETSÉGES
Kis Jánosnak tanítványaitól

LEHETSÉGES

KIS JÁNOSNAK

tanítványaitól

SZERKESZTETTE

Kovács Kriszta

Tóth Gábor Attila

KALLIGRAM
Pozsony, 2013

A kötet megjelenését a Szuverén Közéleti és Kulturális Kft. támogatta.

Tartalom

Előszó	9
--------------	---

IGAZSÁGOSSÁG

<i>Miklósi Zoltán</i> : Egyenlőség és piac	15
<i>Bognár Gergely</i> : Egyenlőség és egészség	32
<i>Miklós András</i> : A nemzetközi igazságosság az egészségügyben: elvándorlás és turizmus	51

LEGITIMITÁS

<i>Mráz Attila</i> : Az igazságosság és a legitimitás logikai viszonyáról A politikai egyenlőség problémája	71
<i>András Moles</i> : Liberális semlegesség, legitimitás és autonómia	85
<i>Ruzha Smilova</i> : Episztemikus proceduralizmus Megoldás a demokrácia autoritás-igényének dilemmájára?	109

ERKÖLCS

<i>Petra Gumplová</i> : Az erkölcs mint politikai probléma	139
<i>Szigeti András</i> : Érzelmek és dilemmák	161
<i>Reich Orsolya</i> : A leköszönés erkölcsisége	181
<i>Meszerics Tamás</i> : A hóhér halála	195

DEMOKRATIKUS INTÉZMÉNYEK

<i>Győrfi Tamás</i> : A Kazahsztán-szindróma	215
<i>Rauschenberger Péter</i> : A demokrácia mint erkölcsi képződmény: objektivitás, vita és egyetértés	234
<i>Alina Mićkowska – Serge Pukas</i> : Nézőpont- és attitűdváltás ösztönzése demokráciában	251
<i>Krizsán Andrea</i> : Differenciálás, hierarchia vagy integráció? Egyenlőségpolitikai intézményrendszerek Európában	272

SZABADSÁGJOGOK

<i>Kovács Kriszta</i> : Méltóságon alul Széljegyzetek a <i>Polt Péter</i> kontra <i>Kis János</i> -perhez.....	293
<i>Tóth Gábor Attila</i> : Jogok migrációja A <i>United States versus Schwimmer</i> -ügy elágazásai	312

ÚTKERESÉS

<i>Mink András</i> : Utak a szolgasághoz Futamok Edmund Burke és Joseph de Maistre nyomán.....	333
<i>Tanyi Attila</i> : Az út az értelem felé McCarthy az élet értelméről.....	355
A kötet szerzői.....	373

Előszó

Ebben a könyvben tizenkilenc szerző köszönti írással Kis Jánost hetvenedik születésnapján. A borító és különösen az alcím elárulja, hogy az olvasó nem hagyományos *Festschriftet* tart a kezében, mellyel a pályatársak, kollégák szoktak tisztelegni az ünnepelelt személy előtt. Tíz évvel ezelőtt már megjelent egy ilyen kötet *From Liberal Values to Democratic Transition* címmel a Közép-Európai Egyetem kiadójának gondozásában, neves hazai és külföldi tudósok közreműködésével. Ez most a tanítványok kötete. De hiszen nincs Kis János-iskola, nincs egy időszak és egy helyszín, melyhez kötni lehetne a mester és tanítványai tevékenységét, sőt nincs jól körülhatárolható tanítványi kör sem – szólhat az ellenvetés. Ez igaz, e kötet szerzői közül kevesen ismerik jól egymás munkáit, és még ritkább a személyes ismeretség közöttük. Összeköti azonban őket, hogy akár formális tanár-diák kapcsolatban az egyetemen, akár informális módon nagyon sokat tanultak Kis Jánostól. Világképe, személyes példaadása és lényeglátó útmutatásai meghatározó befolyást gyakoroltak gondolkodásukra, életpályájukra.

A gyűjteményes kötet leginkább az ünnepelethez szól. Úgy gondoltuk, a vállalkozás akkor lehet igazán sikeres, ha az elméleteire, meglátásaira reflektáló, azokat továbbfűző, esetleg azokkal polemizáló szövegeket gyűjtünk egybe. Az egyes fejezetekben olyan fogalmak (igazságosság, legitimitás, erkölcs, demokratikus intézmények, szabadságjogok, útkeresés) köré csoportosítottuk az írásokat, amelyek kulcsfontosságúak Kis János munkáiban. A dolgozatokat vagy kifejezetten ebbe a kötetbe készítették a szerzők, vagy angolul publikált előzményt dolgoztak át a célnak megfelelően. Így a magyarul első közlésnek számító cikkekkkel azt a kedvező másodlagos hatást is elérhetjük, hogy a hazai filozófai, etikai, eszmetör-

téneti, jogi, közgazdasági irodalom olvasóközönségéből sokan haszonnal forgathatják a tanulmánykötetet.

Könyvünk alcíméhez már fűztünk néhány magyaráz(kod)ó mondatot. A címmel elsősorban az ünnepezt világlátásából szeretnénk megragadni valamit. A *Lehetséges* arra utal, hogy Kis János munkáit az a szilárd hit hatja át, hogy az ember a természeti törvényeknek alárendelve is szabad és autonóm lény, és ennek köszönhetően gyakran bebizonyosodik: amit korábban lehetetlennek éreztünk, mégiscsak lehetséges. Az utópizmus és a realizmus útvesztőit elkerülve nem prófétál arról, hogy mi fog történni, és nem is akarja elfogadtatni az elfogadhatatlant, hanem töretlenül igyekszik megmutatni: lehetséges, hogy helyes irányba változzanak a dolgaink, és jól tesszük, ha ezt törekszünk előmozdítani. Ahogy az 1980-as években arról írt, hogy lehetséges a békés, koordinált rendszerváltás, úgy most azt képviseli, hogy lehetséges a liberális demokrácia rekonstrukciója. Lehetséges erkölcsi, politikai és jogi értelemben a helyest megkülönböztetni a helytelentől. Lehetséges, hogy a politikai vezetők döntéseiben az érdekek és az értékek összhangba kerüljenek. Lehetséges, hogy az emberek alapvető erkölcsi jogairól döntő bíróságok az adott társadalmi és történeti körülmények között helyes ítéletet hozzanak.

Persze címével e kötet visszautal két korábbi műre is. 1972-ben készült el a Bence György, Kis János, Márkus György szerzőtrío *Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan?* című munkája. Az „anti-tóke” – vagy a hatodik fejezetére (Lehetséges-e egyáltalán kritikai gazdaságtan?) utaló népszerűbb nevén az *Überhaupt* – a marxi elmélet és a szocialista tervgazdaság pártatlan színvonalú kritikáját fogalmazta meg. Erre is emlékeztetett az a könyv, amelyet 1993-ban *Lehetséges-e egyáltalán?* címmel Márkus Györgynek készítették hatvanadik születésnapjára a tanítványai, köztük Kis János.

A mostani kötet szerzői nem a marxi-lukácsi tradíció folytatói, még csak nem is szakítottak vele, mert sosem voltak ennek a szellemi vonulatnak a részei. Ránk Kis János mai politikai filozófiai nézetei voltak orientáló hatással. A címválasztás e tekintetben azt fejezi ki, hogy filozófiai, fordítói és közéleti műve megkerülhetetlen és elsőrangú része az említett magyar kulturális hagyomány fejlődésének. Filozófusként felülvizsgálta a marxista tradíciót, meghonosította az egalitárius liberalizmus igazolólveit, és óvó bírálattal támogatta az alkotmányos demokrácia intézményrendszerét. Fordítóként magyarul elérhetővé tette Rousseau, Fichte és Kant

műveit. Közéleti aktivitása talán úgy foglalható össze dióhéjban, hogy a Kádár-rendszer demokratikus ellenzékének vezéralakja és a szamizdat *Beszélő* vezető szerkesztője volt, az 1989-es rendszerváltás előmozdító közé tartozott, majd a liberális párt első elnökeként tevékenykedett, 1991 után pedig – az egyetemi tanítás és kutatás mellett – a közéleti viták súlyos érveket felvonultató, a vitapartnerekre maximálisan figyelő résztvevőjeként maradt a figyelem fókuszában.

Kis János eredeti elgondolásai, egyedülálló érvelésmódja és elegáns vitastílusa nem csak a tanítványait ejtik rabul. Érdemes felidézni, mit írt tíz évvel ezelőtt az angol nyelvű ünnepi kötet előszavában a szerkesztő, Ronald Dworkin: „Abban a szerencsében volt részem, hogy több országban, különféle eseményeken (szemináriumokon, konferenciákon, asztaltársaságban) beszélhettem Jánossal és hallhattam előadásait. Legélénkebben arra emlékszem, hogy pár évvel ezelőtt láttam őt előadni a szólásszabadságról Budapesten egy zsúfolásig megtelt teremben. Amellett érvelt, hogy nemcsak azoknak az eszméknek a szabadságát kell biztosítani, amelyek közel állnak a szívünkhöz, hanem azokat is, amelyektől félünk. Ezt olyan embereknek mondta, akik közül sokan szörnyű szenvedéseken mentek keresztül a fasizmus és a sztálinizmus idején, és akik aggódva tiltakoztak a zsarnokság ideológiáinak ismételt szabaddá tétele ellen. Halalkan, megfontoltan beszélt angolul, és én figyeltem, ahogy a kezdetben ellenséges közönség fokozatosan megértette szavainak erejét. Persze érvelésének morális súlyát növelte személyes története: kitiltása az akadémiai életből, a publikálási tilalom, valamint az éveken át tartó bátor küzdelme a demokratikus ellenzékben azok ellen az eszmék ellen, amelyek szabadságáért most szót emelt. De az előadás sikerét az érvelés egyszerű, higgadt logikája biztosította. A személyes történet nyilván hatással volt az észrvek kidolgozására, de János akkor és mindig az észrveket használva és nem az érzelmekkel játszva haladt a cél felé.”

Köszönetünket fejezzük ki Nenad Dimitrijevićnek, Miklósi Zoltán és Mráz Attila szerzőtársunknak és a borítót tervező Kiss Dánielnek, akik nagyszerű javaslataikkal segítették a kötet összeállítását. Köszönjük Balogh Éva közreműködését a jegyzetek gondozásában.

A szerkesztők